

Regeringens proposition

1984/85: 174

om ändring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling;

beslutad den 14 mars 1985.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

STEN WICKBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling. I fortsättningen skall det bli möjligt att utfärda en ny handling när ett pantbrev eller annan inteckningshandling har dödats därför att den undanhålls i samband med utmätning eller konkurs. Ändringen syftar till att komma till rätta med vissa problem som har visat sig i den praktiska tillämpningen.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling**

Härigenom föreskrivs att 12 a § lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

12 a §

Vad som sägs i 1-6 och 8-11 §§ om dödande av en förkommen handling gäller i tillämpliga delar även när en handling ej har kunnat anträffas vid utmätning av fordringen eller rättigheten eller vid konkurs, om det kan antas att handlingen undanhålls. Ansökan om dödande görs i sådant fall av kronofogdemyndighet eller konkursboet.

Om det anses behövt, skall tingsrätten som villkor för dödande föreskriva att utmätningssökanden eller konkursboet ställer säkerhet enligt vad som sägs i 2 kap. utsökningsbalken för den skada som rätt innehavare av handlingen kan lida.

Föreligger enligt 2 kap. 27 § utsökningsbalken ej skyldighet att ställa säkerhet, skall tingsrätten i stället som villkor föreskriva att utmätningssökanden utfäster sig att ersätta en sådan skada. Säkerheten eller utfästelsen får ej åberopas, om talan väcks senare än tre år från den dag då beslut om handlingens dödande vann laga kraft.

Ny handling skall ej utfärdas med anledning av dödande enligt denna paragraf.

Ny handling skall ej utfärdas med anledning av dödande enligt denna paragraf, såvida det inte är fråga om pantbrev eller intecknad fordringshandling. Avser dödningen en fordringshandling som är intecknad i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg, skall inskrivningsmyndigheten på ansökan utfärda en ny handling.

Om ett överskott uppkommer vid utmätning, får det ej betalas ut till utmätningsgäldenären utan att den dödade handlingen företes eller att utmätningsgäldenären gör sannolikt att han ej har handlingen i behåll.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985. De nya reglerna skall tillämpas även om dödning har skett dessförinnan.

¹ Lagen omtryckt 1981: 770.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1985-03-14

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickhom

Föredragande: statsrådet Wickhom

Proposition om ändring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling

1 Inledning

Gällande rätt

Enligt 4 kap. 7 § första stycket jämfört med 6 kap. 2 § första och tredje styckena utsökningsbalken (UB) kan en fordran eller rättighet som grundas på löpande skuldebrev eller annan handling vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av annan förpliktelse (presentationspapper) utmätas även om handlingen inte kan anträffas och sålunda inte på sedvanligt sätt kan tas i förvar. Om det kan antas att handlingen undanhålls eller har förkommit säkerställs utmätningen på det sättet att sekundogäldenären eller annan förpliktad förbjuds att fullgöra sin förpliktelse till annan än kronofogdemyndigheten eller den som myndigheten anvisar. Motsvarande gäller enligt 6 kap. 2 § andra och tredje styckena UB i fråga om pantbrev i fastighet eller skepp och skuldebrev som är in-tecknat i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg och som utmäts hos den in-tecknade egendomens ägare. Något förbud kan dock inte meddelas i detta fall. Med fast egendom jämställs tomträtt och med skepp skeppsbygge (1 kap. 9 och 11 §§ UB, jfr 13 kap. 26 § jordabalken).

Vid konkurs är konkursförvaltaren enligt 54 § konkurslagen (1921: 225) berättigad att påkalla handräckning för att komma i besittning av en sådan handling som det här är fråga om.

Enligt lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling (mortifikationslagen) får löpande skuldebrev och andra presentationspapper samt vissa andra handlingar, bl. a. pantbrev och in-teckningshandlingar ställda till viss man, dödas om det kan antas att handlingen har förstörts eller

kommit bort. I samband med tillkomsten av UB infördes i 12 a § mortifikationslagen en möjlighet att döda en handling som vid utmätning eller konkurs inte har kunnat anträffas, om det kan antas att handlingen undanhålls. Ansökan om dödande görs i sådant fall av kronofogdemyndigheten eller konkursboet. Om det behövs, skall tingsrätten som villkor för dödning föreskriva att utmätningssökanden eller konkursboet ställer säkerhet för den skada som rätt innehavare av handlingen kan lida.

Vid dödning av ett pantbrev eller en intecknad fordringshandling dödas inte inteckningen som sådan. Inteckningsrätten enligt den dödade handlingen består alltså även efter dödningen. Om det är en intecknad fordringshandling som har dödats skall enligt 9 § första stycket mortifikationslagen den intecknade egendomens ägare utfärda en ny handling i stället för den dödade. Den nyupprättade handlingen medför emellertid inte den inteckningsrätt som tillkom den dödade handlingen förrän inskrivningsmyndigheten efter ansökan har gjort en anteckning i vederbörande inskrivningsbok om att en ny handling har utfärdats. I fråga om pantbrev gäller enligt 10 § andra stycket att inskrivningsmyndigheten på ansökan skall utfärda ett nytt pantbrev i stället för det dödade samt göra anteckning i fastighets- eller tomträttsboken om det. Bestämmelserna i bl. a. 10 § om annan inskrivningsbok än fastighetsbok har enligt 14 § andra stycket i fråga om pantbrev för skepps- eller skeppsbyggnadsinteckning motsvarande tillämpning på skepps- och skeppsbyggnadsregistren.

Nu nämnda bestämmelser om utfärdande av en ny handling gäller emellertid inte när dödning har skett med stöd av 12 a § mortifikationslagen. I så fall gäller enligt tredje stycket i den paragrafen att någon ny handling inte skall utfärdas.

Behovet av lagändring

I en vid Göteborgs tingsrätt anhängig konkurs har uppmärksamats att ett konkursbo kan ha behov av att kunna få inteckningshandlingar som har dödats med stöd av 12 a § ersatta med nya. Eftersom inteckningsrätten för de dödade inteckningshandlingarna består, har i det aktuella fallet köparna av konkursboets fastigheter inte ansett sig kunna betala ut köpeskillingen till den del den motsvarar de dödade inteckningarnas belopp. Innan så skett kan konkursen inte avslutas.

Sedan förvaltaren i konkursen hos inskrivningsmyndigheten begärt att nya pantbrev skulle utfärdas i stället för de dödade inteckningarna, har högsta domstolen i beslut den 25 oktober 1984 (SÖ 526) slagit fast att 12 a § tredje stycket mortifikationslagen inte lämnar utrymme för en tillämpning som skulle kunna tillgodose behovet av att kunna utfärda nya handlingar när dödning skett enligt den paragrafen. Förvaltaren har därefter hos justitiedepartementet hemställt om att det ifrågavarande lagrummet ändras så att nya pantbrev och intecknade fordringshandlingar kan upprättas även i fall då handlingarna har dödats enligt den aktuella paragrafen.

Det aktuella problemet kan tänkas uppkomma även i andra fall. Med hänsyn härtill och då det här rör sig om vad som får betecknas som en lucka i lagen har jag ansett mig böra anmäla frågan med sikte på ett förslag till lösning.

2 Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Jag föreslår att 12 a § mortifikationslagen ändras så att det blir möjligt att utfärda en ny handling när ett pantbrev eller en intecknad fordringshandling har dödats därför att den undanhålls i samband med utmätning eller konkurs.

Bakgrunden till nuvarande bestämmelser

Förbudet mot att utfärda en ny handling efter dödning enligt 12 a § mortifikationslagen bör ses mot bakgrund av att bestämmelserna där och i UB enligt lagförarbetena tar sikte främst på bankmotböcker och andra presentationspapper, dvs. löpande skuldebrev eller sådana enkla skuldebrev vars företeende utgör villkor för att kunna utkräva fordringen. När det gäller sådana handlingar är det knappast rimligt att kräva att sekundogäldenären skall utfärda en ny handling så länge den gamla undanhålls. I allmänhet finns det inte heller något behov av att få tillgång till själva handlingen. Utmätningssökandens intresse ligger i att få betalt för utmätningssfordringen. Det syftet tillgodoses i första hand genom regler i UB om indrivning av en utmätt fordran (9 kap. 11 och 12 §§ UB). Utmätningssökanden har heller ingen rätt till handlingen som sådan.

Behovet av en ny handling i vissa fall

Saken torde emellertid ligga delvis annorlunda till när det gäller pantbrev och vissa andra inteckningshandlingar. Utmäts ett pantbrev hos den intecknade egendomens ägare enligt 4 kap. 2 § andra stycket första meningen UB, dvs. i den mån det inte utgör säkerhet för någon fordran, skall den intecknade egendomen tas i anspråk om sökanden begär det inom viss tid. Egendomen i fråga anses då utmätt (9 kap. 14 § UB). I annat fall skall pantbrevet pantförskrivas till sökanden (9 kap. 15 § UB). Pantförskrivningen sker på det sättet att kronofogdemyndigheten till sökanden utfärdar bevis om att pantbrevet utgör säkerhet för hans fordran och överlämnar pantbrevet till sökanden. Om någon annan än egendomens ägare innehar pantbrevet, skall denne underrättas om pantförskrivningen. Bestämmelserna gäller i princip även för det fallet att pantbrevet har utmätts trots att det undanhålls eller har förkommit. Någon pantförskrivning kan dock inte ske utan att pantbrevet överlämnas till utmätningssökanden, såvida det inte innehas av tredje man.

Om den intecknade egendomen tas i anspråk, kan det leda till exekutiv försäljning av egendomen. För att köparen skall kunna som kreditsäkerhet utnyttja den inteckningsrätt som följer med det dödade pantbrevet, måste denne ha faktisk tillgång till ett nytt pantbrev med samma företrädesrätt som det dödade. Den omständigheten att pantbrevet dödats med stöd av 12 a § mortifikationslagen medför inte någon ändring av det förhållandet.

Samma regler gäller i princip vid utmätning av skuldebrev som enligt äldre bestämmelser har intecknats i fast egendom eller skepp (23 § lagen 1970: 995 om införande av nya jordabalken och punkt 11 övergångsbestämmelserna till lagen 1973: 1064 om ändring i sjölagen 1891: 35 s. 1) eller som har intecknats i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg (4 kap. 2 § andra stycket andra meningen och 9 kap. 16 § UB).

Av det sagda följer alltså att en utmätningssökande efter pantbrevsutmätning och dödning av handlingen enligt 12 a § mortifikationslagen har intresse av att en ny handling utfärdas i stället för den dödade.

Det är emellertid inte bara i sådana fall som utmätningssökanden kan ha intresse av att en ny handling utfärdas i stället för den dödade. Detta kan också vara fallet om en fordran för vilken panträtt har upplåtits i fast egendom, skepp, luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg utmäts för fordringsägarens skuld. Säkerheten kan då utmätas tillsammans med fordringen och utnyttjas vid indrivning av denna, om exekutionstitel finns. Ligger pantbrevet eller inteckningshandlingen som säkerhet för en omslagsrevers, torde även pantbrevet eller inteckningshandlingen kunna dödas med stöd av 12 a § mortifikationslagen, om den undanhålls vid verkställighet. Om vidare den utmäta fordringen grundas direkt på ett intecknat skuldebrev som undanhålls och detta dödas, dödas därmed också inteckningshandlingen. I samtliga dessa fall kan en ny handling behöva utfärdas.

På samma sätt som en utmätningssökande kan ett konkursbo i vissa fall ha intresse av att en ny handling utfärdas i stället för den dödade. I konkurs är det regelmässigt en förutsättning för försäljning av fastigheter och andra inteckningsbara objekt som ingår i boet att obelånade pantbrev kan tas om hand och överlämnas till köparen. Om konkursgäldenären undanhåller pantbreven och de sålunda inte kan tas om hand med stöd av 54 § konkurslagen, kan konkursförvaltaren begära dödning enligt 12 a § mortifikationslagen. Dödningen blir emellertid meningslös om den inteckningsrätt som pantbreven representerar inte kan komma konkursboet till godo. Detta förutsätter att boet eller en ny ägare kan få ut nya pantbrev eller inteckningshandlingar med samma företrädesrätt som de dödade.

De problem som jag nu har berört uppkommer inte beträffande företagsinteckningar. En företagsinteckning medför inte ägarhypotek och kan inte utmätas hos gäldenären. Den beaktas därför inte i utmätningssammanhang. En obelånad företagsinteckning har vidare inte någon verkan i konkurs. Vid överlåtelse av den rörelse som konkursgäldenären drivit och i

vilken inteckningen gäller blir inteckningen utan verkan. För förvärvaren har det därför ingen betydelse att de gamla inteckningshandlingarna inte kan presenteras. En utmätningssökande eller konkursförvaltare har alltså i den situationen inte något intresse av att utverka dödning av en företagsinteckning enligt 12 a § eller att, om sådan dödning ändå skett, kunna komma i besittning av en ny inteckningshandling. Inte heller i den situationen att en fordran utmäts för vilken en företagsinteckning utgör säkerhet, torde det finnas behov av att utfärda en ny handling, om företagsinteckningen har dödats därför att den undanhålls.

Från och med den 1 januari 1986 ersätts lagen (1966: 454) om företagsinteckning av lagen (1984: 649) om företagshypotek. Den nya lagen innebär ingen ändring i de nu angivna hänseendena.

Förslag till lagändring

Förarbetena till UB och tillhörande följdlagstiftning ger inte någon antydning om att de särskilda problem som föreligger vid dödning av pantbrev och andra inteckningshandlingar enligt 12 a § mortifikationslagen beaktats vid tillkomsten av UB och därtill anslutande lagstiftning. Att så inte skett torde få ses mot bakgrund av vad jag tidigare nämnde om att de nu aktuella bestämmelserna främst tar sikte på löpande skuldebrev, bankböcker och andra presentationspapper som undanhålls vid utmätning. Jag anser för egen del att det är angeläget att lagstiftningen ändras så att det öppnas en möjlighet att även efter dödning enligt 12 a § av pantbrev och andra inteckningshandlingar utfärda nya handlingar i stället för de dödade.

Av de tidigare nämnda övergångsbestämmelserna till jordabalken och 1973 års ändringar i sjölagen följer att äldre inteckningshandlingar i fast egendom eller skepp (eller skeppsbygge) som dödats skall ersättas av pantbrev.

När en annan inteckningshandling än pantbrev – eller skuldebrev som enligt äldre bestämmelser intecknats i fast egendom, skepp eller skeppsbygge – har dödats enligt de allmänna reglerna i mortifikationslagen är det som nämnts den intecknade egendomens ägare som enligt 9 § första stycket är skyldig att utfärda en ny handling som svarar mot den dödade. Inskrivningsmyndigheten skall i inskrivningsregistret anteckna att den nya handlingen medför den inteckningsrätt som tillkom den dödade handlingen. Skyldigheten för ägaren av den intecknade egendomen att utfärda en ny handling har numera betydelse endast såvitt avser inteckningar i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg.

Har en inteckning i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg dödats med stöd av 12 a §, ligger det nära till hands att anta att egendomens ägare inte alltid kan förmås att medverka genom att utfärda en ny handling. I likhet med vad som nu gäller i fråga om pantbrev bör därför gälla att inskrivningsmyndigheten skall utfärda den nya handlingen.

Jag förordar alltså att 12 a § mortifikationslagen ändras så att det blir möjligt att utfärda en ny handling som underlag för inteckningsrätten när ett pantbrev eller en intecknad fordringshandling har dödats enligt den paragrafen. Den nya handlingen bör även i fråga om inteckningar i luftfartyg och reservdelar till luftfartyg utfärdas av inskrivningsmyndigheten.

I övrigt bör även i fortsättningen gälla förbud mot utfärdande av en ny handling. Det synes överflödigt att komplicera lagtexten med en bestämmelse om att företagsinteckningar fortfarande skall omfattas av förbudet. Det kommer emellertid att omfatta företagshypoteksbrev enligt den nya lagstiftningen om företagshypotek.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 juli 1985. De nya reglerna bör kunna tillämpas även när dödning har skett dessförinnan. Det innebär bl. a. att ansökningar om utfärdande av nya handlingar och om anteckning enligt 10 § tredje stycket mortifikationslagen som företas till slutligt avgörande därefter skall bedömas enligt de nya reglerna.

Av ändringens karaktär följer att ett lagakraftvunnet beslut med anledning av en tidigare gjord ansökan om utfärdande av ny handling inte utgör hinder mot en förnyad prövning i enlighet med den nya regeln.

Det rättsområde som den föreslagna lagstiftningen berör är relativt komplicerat. Själva lagändringarna är emellertid av så enkel beskaffenhet att jag anser att lagrådets hörande bör kunna underlätas.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till

lag om ändring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.